

מדוע אם כן דווקא החג המזכיר מציאות זאת קרוי "זמן שמחתנו"? לפסח, חג היציאה לחירות, הגיוני היה לקרוא זמן שמחתנו. או לשבועות, חג מתן תורה. מדוע לתת כותרת כזאת דווקא לחג המציין ארבעים שנות חשיפה לחוס, לקור, לרוח ולגשם? האם זיכרון התלאות אמור למלא את לבנו שמחה?

ועוד – מה היה הנס בסוכות? פסח ושבועות מציינים ניסים. אבל המסע במדבר תוך השתכנות בבתי עראי לא היה לא פלאי ולא מיוחד. כך עושים אנשים שעוברים במדבר. אין להם ברירה. הם במסע. הם חייבים להסתפק במגורים זמניים. פלאים רבים היו ביציאת מצרים ובמסע במדבר, אבל לא זה!

תהייה זו גרמה לרבי אליעזר להציע שהסוכות שבפסוק היו ענני הכבוד שליוו את בני ישראל בנדודים, הגנו עליהם מפני חום וקור, שמרו עליהם מפני אויביהם, והראו להם את הדרך.¹ זהו פתרון יפה ויצירתי לבעיה. הוא מזהה את חג הסוכות עם נס, ומסביר למה ראוי לציין נס זה באמצעות חג ושמחה. בעקבותיו, רש"י ורמב"ן סבורים כי זהו המובן הפשוט של הכתוב "כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": הושבתם תחת ענן הכבוד.

ובכל זאת הפירוש קשה. סוכה אינה דומה לענן כבוד. היא שונה ממנו תכלית שונה. הקישור בין סוכה לבין ענני כבוד מקורו לא בתורה אלא בספר ישעיהו, ולא במבט לעבר אלא בחזון לעתיד:

וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ עֲנַן יוֹמָם
וְעָשָׂן וּנְגִיף אֵשׁ לְהִבָּה לְלִילָה, כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חָפָה.
וְסָפָה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֶרֶב, וּלְמַחֲסֵה וּלְמַסְתֹּר מִזֶּרֶם
וּמִמָּטָר (ישעיהו ד, ה-ו).

אי-ודאות רדיקלית

יש דבר משונה מאוד בחג הסוכות, החג שפרשתנו היא המקור העיקרי לו. מצד אחד, חג זה, יותר מכל חג אחר בתורה, מזוהה עם שמחה. בפרק המועדים שבפרשה, זהו החג היחיד שנזכרת בעניינו שמחה: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מ). בכל התורה כולה השמחה אינה נזכרת כלל בקשר לראש השנה, ליום כיפור ולפסח. היא נזכרת פעם אחת בקשר לשבועות – ושלוש פעמים באשר לסוכות. מכאן שמו "זמן שמחתנו".

אך למרבה התמיהה, שמחה זו שורה בחג המציין דווקא אחד מן היסודות השלייליים בשנות המדבר: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים; כָּל הָאֹזֶרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת, לְמַעַן יָדְעוּ דִרְתִּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם מב-מג).

במשך ארבעים שנה חיו בני ישראל בלי בתים קבועים, נוסעים וחונים. הם היו בשימון, באדמת הפקר, במקום שאין לדעת למה לצפות בו ואילו סכנות אורכות בהמשך הדרך. כמובן, העם נהנה מהגנתו של ה'. ועדיין, אף פעם לא יכול היה לדעת מראש איזו צרה תבוא עליו ואיך יגן עליו ה' מפניה. זו הייתה תקופה ממושכת של חוסר ודאות.

ואכן, רבי עקיבא חולק על רבי אליעזר ואומר שהסוכות הנזכרות בתורה בעניין חג הסוכות כשמן כן הן: סוכות. בקתות, צריפים מסוככים, מגורים זמניים.² מהו הנס על פי רבי עקיבא, אין לדעת. אבל אפשר לנחש.

אם הסוכה מייצגת את ענני הכבוד, כדעת רבי אליעזר, כי אז היא מציינת נס אלוהי. אבל אם היא אינה אלא סוכה פשוטה, כדעת רבי עקיבא, הנס שהיא מציינת הוא נס מעשה ידי אדם. זהו הנס שאלי מכוונת נבואת ירמיהו, "כֹּה אָמַר ה': זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ, אֲהַבְתָּ כְּלוּלֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (ירמיהו ב, ב). בני ישראל הרבו להתלונן ואף התמרדו, אבל במבט כולל הם הלכו אחר ה'. הם לא עצרו ולא חזרו. כמו אברהם ושרה, הם היו נכונים ללכת אל הלא־נודע.

משיטתו של רבי עקיבא אנו יכולים לגזור תובנה עמוקה על האמונה עצמה. אמונה איננה ודאות. אמונה היא האומץ לחיות עם אי־ודאות. כמעט כל שלב ביציאת מצרים היה רווי קשיים, אמיתיים או מדומים. זה אחד ממקורות עוצמתה הספרותית של התורה: היא אינה מעמידה פנים שהחיים קלים. הדרך מפותלת והמסע ארוך. דברים בלתי־צפויים קורים. משברים מופיעים לפתע. חשוב לפיכך להטמיע בזיכרוננו של עם את הידיעה שאפשר לנהל את הלא־נודע. אלוהים איתנו והוא נוסך בנו את האומץ שאנו צריכים.

חג הסוכות הוא מעין תזכורת שנתית מאת ה': אל תחשבו שקירות איתנים הם המפתח להרגשת ביטחון. הובלתי את אבותיכם במדבר כך שלא ישכחו אף פעם שכדי להיכנס לארץ הם נדרשו להתגבר על תלאות ומכשולים. "בִּסְפֹּת הוֹשְׁבְתִי אֶת

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". בסוכות השבריריות הללו, החשופות לפגעי הטבע, רכשו בני ישראל את העוז לחיות עם אי־ודאות.

עמים אחרים סיפרו סיפורים על כוחם ועוצם ידם. הם בנו ארמונות וטירות כביטויים לעמידותם. עם ישראל היה אחר. הוא נשא עמו סיפור על האי־ודאיות והסכנות שבהיסטוריה. היהודים סיפרו על מסעם של קדמוניהם במדבר, בלי בתים שיחסו עליהם מפני פגעי הדרך. זהו סיפור על עוצמה רוחנית, לא על עוצמה צבאית.

חג הסוכות הוא עדות לשרידותו של עם ישראל. גם אם יאבד את אדמתו ויוטל שוב אל הישימון, הוא לא יאבד לא את השמחה ולא את התקווה. הוא יזכור כי את שנות ילדותו הלאומית בילה בסוכה רעועה. הוא יידע כי במדבר שום חניה אינה קבע. ההוא ימשיך לנסוע עד ששוב יגיע אל הארץ המובטחת, אל ישראל ביתו. אין זה מקרה שעם ישראל הוא היחיד ששמר על זהותו לאורך אלפיים שנות גלות ופיזור. הוא העם היחיד המסוגל לגור בצריפון שגגו עשוי עלים אך להרגיש מוקף ענני כבוד. הוא העם היחיד היכול לשכון במגורי עראי ובכל זאת לשמוח.

הכלכלן ג'ון קיי ונגיד הבנק המרכזי של אנגליה לשעבר מרווין קינג פרסמו זה עתה ספר ושמו 'אי־ודאות רדיקלית'.³ הם מבחינים בו בין סיכון לבין אי־ודאות: רק את הסיכון אפשר לחשב. הם טוענים שאנשים נסמכים יותר מדי על חישובי הסתברות ומתעלמים מכך שסכנות עלולות לצוץ מכיוונים בלתי־צפויים לחלוטין. הופעתו הפתאומית של נגיף הקורונה ממש

עם הופעת ספרם הוכיחה את צדקתם. אנשים ידעו שקיימת אפשרות של פנדרמיה. אבל איש לא ידע מה היא תהיה, מאין תבוא, באיזו מהירות תתפשט ואיזה מחיר תגבה. לפיכך, הם אומרים, יותר מחישוב ההסתברויות חשובה הבנת המצב, המענה על השאלה "מה מתרחש?".⁴ על שאלה זו, הם אומרים, עונים לא בסטטיסטיקה ובתחזיות אלא בנרטיב: בסיפור.

וזה בדיוק עניינו של חג הסוכות. זהו סיפור על אי־ודאות. הוא מלמד אותנו שגם אם רכשנו דעת לאין קץ, לעולם איננו יודעים מה יביא עמו המחר. חיינו פזמן הם מסע במדבר. בראש השנה וביום כיפור אנחנו מתפללים להיכתב בספר החיים. בסוכות אנחנו שמחים כי אנחנו מאמינים שתפילתנו נענתה בחיוב. אבל בהביטנו אל השנה הנכנסת אנו מודים, כבר מן ההתחלה, כי החיים שבריריים וחשופים לפגעים מפגעים שונים. איננו יודעים מה יהיו מצב הבריאות, העבודה והפרנסה שלנו השנה, ומה יקרה בארצנו ובעולם. איננו יכולים לנוס מן החשיפה לסכנה. אלה הם החיים.

הסוכה מסמלת את החיים עם היעדר יכולת החיזוי. סוכות הוא חג האי־ודאות היסודית, הרדיקלית. אבל הוא ממקם אותה בתוך מסגרת סיפורית, בדיוק כפי שמציעים קיי וקינג. הוא מספר לנו כי אף על פי שאנחנו הולכים במדבר, הנה, כעם, נגיע ליעדנו. אם נראה את חיינו בעדשות של אמונה, נדע שאנו מוקפים ענני כבוד. בלב האי־ודאות נגלה שאנו מסוגלים לשמוח. איננו צריכים טירות לשם הגנה, ולא ארמונות לשם ולתהילה. די לנו בסוכה צנועה, כי כאשר אנו יושבים בה אנו יושבים ב"צל האמונה", כפי שמכנה זאת ספר הזוהר.

אני מאמין כי חוויית היציאה מהבית והכניסה לסוכה

החשופה היא דרך לביית את פחדנו מפני הלא־נודע. היא אומרת: כבר היינו כאן פעם. כולנו נתונים במסע. השכינה שורה בקרבנו. אל לנו לפחד. זהו מצבר של חוסן שאנו זקוקים לו בעולמנו המתקשר, המסוכן, נטול־הוודאות.

1 סוכה יא ע"ב.

2 שם.

3 John Kay and Mervyn King, *Radical Uncertainty*, Bridge Street Press, 2020

4 המחברים שאבו רעיון זה מריצ'רד רומלט: Richard Rumelt, *Good Strategy/Bad Strategy*, Crown, 2011.